
ZBIRKE COLLECTIONS

MUZEJSKA ZBIRKA ARHITEKTA IVANA JAGRA

Breda Pajsar

395

IZVLEČEK

Zapuščino slovenskega arhitekta Ivana Jagra je Biblioteka SAZU prejela leta 1967 in leta 1969. Jager se je poklicno ukvarjal z arhitekturo in urbanizmom. Pri zbiranju predmetov ga je zanimala predvsem ljudska umetnost in ornamentika. Potovanje po Kitajski in Japonski je vzbudilo njegovo zanimanje za vzhodno filozofijo in umetnost. Seznanjanje z neevropskimi kulturami je pomembno vplivalo na njegovo delo pri urbanistični zasnovi mesta Minneapolis v ZDA, kamor se je preselil leta 1902.

Ključne besede: Ivan Jager, zapuščine, muzejske zbirke, etnologija, arhitektura

ABSTRACT

The SASA Library obtained the legacy of the Slovene architect Ivan Jager in 1967 and 1969. Jager pursued a professional career in architecture and urban planning. His collecting activities focused on folk art and ornaments, and his travels to China and Japan stimulated his interest in Eastern philosophy and art. His knowledge of non-European cultures had an important influence on his urban planning concept of Minneapolis (USA) where he settled in 1902.

Key words: Ivan Jager, legacies, museum collections, ethnology, architecture

Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti hrani zapuščino arhitekta Ivana Jagra (1871–1959). Gradivo obsega knjižnico (1400 enot), biografske dokumente, rokopise, arhitekturne načrte ter kulturnozgodovinsko, umetnostno in etnološko gradivo nekaterih evropskih narodov, Kitajske, Japonske in ameriških Indijancev. V popisu zapuščine se predmetni del vodi pod oznako muzejska zbirka.

Za ovrednotenje muzejske zbirke je pomembno poznavanje Jagrovega poklicnega in ljubiteljskega delovanja. Vsebinska zasnova zbirke je podrejena njegovi poklicni dejavnosti. Z zbiranjem različnih predmetov ljudske kulture je pričel že v domovini. Prve omembe njegove zbirateljske dejavnosti segajo v srednješolska leta. Torej v čas nacionalnih gibanj 19. stoletja, pod vplivom katerih v Evropi nastajajo nacionalni muzeji in etnografske zbirke ljudske kulture predindustrijske dobe in za katere so značilni predmeti ljudske umetnosti, noše, obrti in pohištva. Jagrovo

delo vseskozi označuje zanimanje za lastni, narodni značaj umetnosti in prizadevanje ter iskanje dokazov za etnogenezo Slovencev na podlagi lingvističnih raziskav, ki pa ostajajo na ljubiteljski ravni. Zavedal se je pomena muzejske dejavnosti za narodno zgodovino in identiteto in pozival k ustanovitvi etnografskega muzeja na Slovenskem.

V obdobju, ko je še živel v domovini, je bil njegov zbirateljski interes usmerjen predvsem na zbiranje različnih kosov krašenih, praznih ljudskih oblačil in predmetov ljudske umetnosti (pirhi). Zbiranje ni sistematično in funkcionalno, ne zanima ga oblačilna kultura v celoti, temveč posamezni kosi z narodno ornamentiko. V zbirki so posamezni kosi t. i. narodnih noš različnih slovenskih pokrajin in drugih južnoslovanskih narodov.

Ornamente in vzorce na tekstilu in predmetih je uporabljal pri svojem poklicnem delu. V umetnosti, arhitekturi, notranji opremi in dekoraciji prostorov si je prizadeval izraziti in uveljaviti narodni slog. Pri tem je uporabljal in poljubno kombiniral ornamente, ki jih je našel na izdelkih ljudske umetnosti. Ni mu bil važen izvor predmetov. Različno krajevno in pokrajinsko tipiko ornamentov je mešal med seboj. Pri dekoraciji notranjih prostorov je uporabljal tudi vzorce tekstilne umetnosti drugih slovanskih narodov (npr. oprema nekdanje Narodne kavarne v Ljubljani).¹ Iskanje idej za narodni slog v umetnosti je bil torej kriterij in cilj pri zbiranju predmetov za zasebno zbirko v tem obdobju.

Po letu 1901 je njegovo zanimanje vzpodbudilo potovanje na Kitajsko in Japonsko. Njegova pot proti Kitajski in bivanje v Pekingu je trajalo od junija do decembra 1901. Nato je potovanje nadaljeval preko Japonske in se konec januarja 1902 izkrcal v San Franciscu v ZDA. Del te njegove t. i. »orientalske zbirke« kaže, da je rezultat naključnega, nenačrtnega zbiranja. Zbirko sestavljajo posamezni predmeti kitajske ali japonske umetne obrti in fragmenti razrušene cesarske palače v Pekingu. Premišljenost in večja sistematičnost pri zbiranju se kažeta v delu tekstilne zbirke, kamor spadajo kitajske stenske obloge, obredno oblačilo, kosi tekstilnih vzorcev in vezene slike. Po tematiki in vsebinski zaokroženosti izstopa zbirka japonskih lesorezov. Ta del zapuščine ima tudi ohranjeno dokumentacijo o njenem prvotnem obsegu. Fotografije z razstave leta 1916 v Minneapolisu in članek v časopisu Minneapolis tribune opisuje zbirko grafik in parirnih ploščic v času, ko Jager še ni prodal ali podaril dela te zbirke. Razstavljeni lesorezi so prikazovali celoten razvoj od obdobja prvih tiskov pa vse do zadnjih velikih mojstrov tega stila. Zbirko okoli 200 parirnih ploščic so ocenili za eno najpopolnejših na svetu.² Zbirka grafičnih listov in šest parirnih ploščic, ki jo hrani Biblioteka SAZU, je le manjši del prvotne zbirke, vendar še vedno vsebinsko in motivno uravnotežena.

Jagrova muzejska zapuščina ima študijski značaj. Njegovo zbirateljstvo je bilo zgolj aplikativno. Zbirka po svojem nastanku in funkciji ni imela namena postati muzejska zbirka, temveč mu je služila kot študijsko gradivo.

¹ Damjan Prelovšek, Janez Jager in slovenska arhitektura. V: Sinteza, 1973, št. 26/27, str. 68.

² Zapuščina Ivana Jagra, Muzejska zbirka, 51/LIII.

Raziskovalno delo na področju jezikoslovja, etnologije in umetnosti je bilo osnova za njegovo teoretično in praktično delo v arhitekturi in urbanizmu. Izdelki ljudske umetnosti so mu služili kot idejno izhodišče pri oblikovanju notranje opreme in arhitekturnih detajlov. Preučevanje drugih kultur in ljudstev, različnih pisav in jezikov sicer zaenkrat nima znanstvene utemeljitve, vendar pa je pomembna osnova za teoretična izhodišča pri urbanističnem in arhitekturnem snovanju. Pomemben je tudi njegov prispevek pri posredovanju in širjenju znanja o vzhodnoazijski umetnosti in filozofiji strokovni in širši javnosti v Ameriki.

Objavil je več člankov v ameriškem strokovnem časopisu. Predvsem so vplivni njegovi teoretični članki o arhitekturi in urbanizmu. Na podlagi poznavanja evropske arhitekturne tradicije in pod vplivom kitajske filozofije, japonske umetnosti oblikovanja bivalnega prostora in odnosa do narave je Jager izoblikoval teorijo arhitekture kot oblikovalke omejenega prostora. Po besedah ameriškega arhitekta Purcella je Jager prvi, ki je ta nova teoretična izhodišča tako temeljito predstavil in argumentiral, ter ga imenuje »filozofa arhitekture«.³

Prvotni obseg zbirke nam ni poznan. V ohranjeni dokumentaciji zasledimo podatke, ki kažejo, da je precejšen del zbirke v zadnjem obdobju življenja prodal, posamezne predmete pa tudi podaril. Znano je, da je podaril arhitektu Jožetu Plečniku devet japonskih lesorezov, ki so danes v Plečnikovi rojstni hiši. O načinu zbiranja, kraju in času nakupa oziroma nabave predmetov vemo le malo. Zbirka nima ustreznih dokumentacije. Pri prevzemu zapuščine je bil popis zbirke razdeljen na 25 poglavij.⁴ Gradivo ni inventarizirano, temveč signirano in popisano na več kot 2000 kataložnih listih. Za popis predmetov so bili uporabljene napisi na zavojih, ki jih je v rokopisu priložila Jagrova žena Selma, in so še danes hranjeni pri posameznih kosih. Za identifikacijo predmetov je služil tudi seznam, ki je bil poleg ostale dokumentacije potreben pri uvozu zapuščine. Pri poimenovanju predmetov sta Ivan in Selma Jager uporabljala angleščino, kar je pri popisu ohranjeno, z dodanim prevodom v slovenščino.

Celoten popis zapuščine je izdala Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti v zbirki Objave št. 2, 4, 5 in 6, in sicer v treh vsebinskih sklopih: knjižnica, biografsko gradivo, kazalo osebnih imen k biografskemu gradivu in gradivo muzejske zbirke. Zapuščino je uredila, popisala in spremno besedo k objavi napisala bibliotekarska svetovalka Ana Koblar - Horetzky.

Jager je umrl leta 1959. Še za časa življenja je izrazil željo, da zapuščino pokloni Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Pri tem so v zvezi z gradivom ob prevzemu zapisana navodila njegove žene:

»Njeni edini pogoji in želja je, da ostane imenovano gradivo ohranjeno kot skupina. Dalje je njena želja, da se rezultati etruščanskih raziskav arh. Jagra ne bi izkoriščali brez da bi bilo imenovano njegovo ime.«⁵

³ W. G. P: Think, search, examine, create; that is John Jager today, tomorrow, and a long caravan of yesterday, Northwest architect. V: ZIJ, Biografsko gradivo, knj. XIX.

⁴ Ana Koblar - Horetzky: Zapuščina Ivana Jagra, 4. Gradivo muzejske zbirke, Ljubljana, 1982, str. II.

⁵ ZIJ, Gradivo muzejske zbirke, Korespondenca SAZU v zvezi z Jagrovo zapuščino, 51/LXX-1.

Gradivo zapuščine je bilo poslano iz Amerike z ladjo, in sicer v dveh pošiljkah. Leta 1967 so bili poslani trije zaboji s knjigami, biografskim in arhivskim gradivom ter delom muzejske zbirke. Ladja »Solin« je priplula iz Chicaga na Reko, od tam pa je bilo gradivo prepeljano v Ljubljano. Drugo pošiljko je Akademija prejela leta 1969, in sicer t. i. »orientalsko zbirko«: knjige, japonske lesoreze in tkanine.⁶

Pri posredovanju gradiva iz Amerike v Slovenijo je Akademija pooblastila umetnostno zgodovinarko gospo Melito Stele - Možina. V Minneapolisu je obiskala go. Selmo Jager, pregledala gradivo iz zapuščine arhitekta Jagra in priložila seznam popisa po posameznih enotah. Ohranjena je tudi korespondenca v zvezi s prevzemom zapuščine. Seznam je istočasno tudi popis gradiva, ki služi kot dokumentacija za muzejsko zbirko. V enem od dopisov⁷ ge. Stele - Možina zasledimo njen predlog v zvezi z dokumentiranjem gradiva:

»Predvsem pa bi bilo koristno ob pregledu gradiva zapisati spomine in pojasnila ge. Selme Jager, kar bi bilo zelo dragoceno dopolnilo k gradivu in bi bistveno zaokrožilo podobo o dejavnosti arh. J. Jagra.«

Žal je ga. Jager umrla prej, kot je lahko to uresničila. V dopisu⁸ predsedniku Akademije, Josipu Vidmarju, sporoča:

»Sedaj pregledujem še ostalo in najdem več zanimivega materiala katerega bodem, ko končam po pošti poslala.«

Ga. Selma Jager v Ameriki ni imela sorodnikov, tako da o usodi preostale dokumentacije, ki je ostala v Ameriki po njeni smrti, ne vemo ničesar.

Gradivo, ki je bilo za časa Jagrovega življenja urejeno tematsko, je ga. Selma Jager po moževi smrti uredila kronološko. Pri tem je verjetno del dokumentov izločila, kar lahko z gotovostjo trdimo predvsem o korespondenci med arhitektom in njegovo ženo. Ta korespondenca je morala biti precej obsežna, zlasti v obdobjih, ko je bil Ivan Jager na potovanjih. V dosegljivih dokumentih lahko razberemo, da so bili v teh pismih pomembni podatki za strokovne študije in njegov življenjepis. Prav tako je ostal v Ameriki del študijskega materiala o različnih, predvsem arhitekturnih problemih, v njegovi študijski sobi v Minneapolisu, imenovani Jagrova duplina (The Cave). O usodi in dostopnosti tega arhiva danes nimamo podatkov. Leta 1930 je Jager podaril gradivo iz svojega urada in knjižnice pri podjetju Hewitt & Brown Univerzi v Minnesoti (The University Library, Minneapolis, University of Minnesota).⁹

V popisu je zbirka razdeljena v tri glavne skupine:¹⁰

1. Slikovno in umetnostno gradivo vsebuje fotografije evropskih arhitekturnih in umetnostnih spomenikov ter razglednice muzejskih zbirk; grafično zbirko, ki obsega bakroreze, lesoreze in litografije z različno tematiko in japonske lesoreze.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid., 51/LXX-20

⁹ ZIJ, Biografsko gradivo, XVIII.

¹⁰ Ana Koblar - Horetzky, Zapuščina Ivana Jagra, 4. Gradivo muzejske zbirke, Ljubljana, 1982, str. II

2. Kartografsko zbirko zgodovinskih zemljevidov.

3. Muzejsko zbirko s predmeti kitajske, japonske in indijanske umetne obrti in tekstila ter predmete ljudske umetnosti in noše slovanskih narodov.

Japonski lesorezi so do sedaj edini del zapuščine, ki je bil deležen ustrezne strokovne ocene in predstavitve. Umetniško zbirko je strokovno ovrednotila in opredelila vsak posamezni grafični list japonologinja Brigitte Moser z Muzeja za uporabno umetnost na Dunaju.¹¹ Zbirka obsega 252 posameznih listov in album s 56 listi dvajsetih umetnikov, ki omogočajo vpogled v umetnost in svet japonskega meščanstva 19. stoletja.¹²

Nekateri segmenti muzejske zbirke se vsebinsko navezujejo ali imajo svoje dopolnilo v biografskem delu zapuščine.

399

Jager svoje obdobje življenja v domovini strne v nekaj stavkih in navaja svoja potovanja in raziskovanja v tem času:¹³

“Ker sem se rodil in odraščal v Jugoslaviji, sem že zgodaj dodobra spoznal državo, njene prebivalce, njihove težnje in pogoje, v katerih so živeli. Sčasoma sem se globlje ukvarjal z etnološkim vidikom, jezikoslovjem in sodobno zgodovino svoje rojstne dežele in sosednjih dežel. V zadnjih letih študija in med služenjem vojaškega roka sem imel veliko priložnosti potovati po Južni Evropi in sem tako v osebnih stikih iz prve roke spoznaval ljudi iz vseh družbenih razredov. V osmih letih bivanja na Dunaju sem se dodobra seznanil s kulturnim vidikom te kozmopolitske metropole. Za mojo duhovno rast je bilo zelo koristno, da sem tam srečal in spoznal toliko omikanih predstavnikov raznih narodov v Evropi. Zaradi mojih potovanj kot tehnični strokovnjak sem se zelo dobro seznanil z večino evropskih držav. Pred tem sem kot študent prepotoval večino Avstroogrškega cesarstva, vključno s Češkoslovaško, Madžarsko in nemško Šlezijo.”

Med gradivom s slovansko ljudsko umetnostjo izstopa Jagrovo zanimanje za vzorce in različne načine krašenja pirhov. Med biografskim gradivom je pet map z risbami slovenskih in hrvaških pirhov ter dve mapi poljskih, čeških, moravskih in ukrajinskih fotografij z reprodukcijami ornamentov in pirhov. Večina risb ima datum in kraj izvora, ponekod so pripisane njegove ugotovitve glede pokrajinske tipike vzorcev. Opazno je tudi njegovo sodelovanje z ljudmi, ki so mu pomagali pri zbiranju tovrstnega gradiva na terenu. Ohranjeno je pismo Frana Domicelja, datirano v devetdeseta leta 19. stoletja z Notranjske:¹⁴

»V malem zaboju pošiljam vam danes pirhov – kolikor sem jih dobil. Ločeno so zloženi in na vsakem listu je zapisano, od kod so.

¹¹ Japonski lesorezi iz zbirke Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Cankarjev dom, 22. 3.–19. 6. 2005, Ljubljana, 2005, str. 5.

¹² Ibid., str. 8–10.

¹³ ZIJ, Biografsko gradivo, knj. I–24, Foreign residence and travel. (Za objavo v Etnologu prevedel Franc Smrke)

¹⁴ ZIJ, Biografsko gradivo, knj. IV, str. 22.

Ako bodo v umetniškem oziru kaj koristili me bo zanimalo izvedeti in mi pri priliki lahko svoje mnenje sporočite, za kar vam bom hvaležen. Grahovske pirhe vdobil sem pri gospo Kajčevih in pri gosp. Likarju nadučitelju tam. Mej Grahovskimi jih je nekaj – t.j. 5 roza in 2 črna, te je dobil g. Likar v Lipsenju, drugi so iz Grahovega. Jedno iz mej 3ih surovih jajc sem zaznamoval z št. I. Poglejte jeli na tej risariji kaj originalnega. To bi rav. G. Likar vedel. Poslednji mi je tudi govoril o nekeji stari škrinji, ki ima zelo lepo rezlanje in da je baje zelo stara. Ob priliki vam sporočim, če je škrinjo že vdobil, rekel mi je da je mogoče vže razbita. Lepi pirhi – t. j. lepa risarija je na onih iz Loža. Tam jih piše neka žena, nisem pa mogel poizvedeti, je li analfabetinja ali ne. – Vsa druga jajca so opisana od tacih, ki so večji pisave, kolikor so se je naučili v domač. Normalkah. Ako vam sem vstregel s poslanim količkaj me bo veselilo. Drugo leto mogoče vdobim še kaj iz naših hribov. Peče ni bilo dobiti. ... Pisalo – za piruhe pisati imenujejo v Grahovem: štinglet ; v Dolenji vasi: kijačica.«

O izvoru 88 kosov čeških pirhov v leseni skrinji piše ga. Selma Jager sledeče:¹⁵

»Ti pirhi so del čeških narodnih umetnin katere je češka vlada, za časa Masaryka, razstavljala preko Združenih držav. V Minneapolisu je bila zadnja postaja in so bile tudi tu razprodane, I. Jager je kupil ob tej priliki celotno zbirko pirhov. Vloženi so bili v poslikano leseno skrinjico kamor sem jih jaz vložila za prevoz v Ljubljano. Prekrasni so in me zelo veseli, da so se ohranili.«

Na razstavi pirhov Moravskega pokrajinskega muzeja iz Brna, leta 1999 v Slovenskem etnografskem muzeju, so bili razstavljeni tudi omenjeni pirhi. V publikaciji, ki je izšla ob razstavi, je navedeno, da so v zbirki češki in moravski pirhi.¹⁶

O nabavi 21 kosov belo vezanih slovenskih peč ni podatkov, prav tako ni podatkov o različnih krašenih kosih makedonske in hrvaške noše. Verjetno je južnoslovanske kose oblačil zbiral v času, ko je med prvo svetovno vojno služboval v taboru ameriškega rdečega križa (American Red cross camp) v vasi Kremljani v Srbiji.¹⁷

O zbiranju predmetov na Kitajskem in na Japonskem piše v svojem življenjepisu¹⁸:

»Eno mojih izjemnih raziskovalnih potovanj me je skozi Sredozemsko morje, Egipt, Indijo, Malajski preliv, Singapur, Hongkong in Šanghaj vodilo v Peking, kjer so me najeli za pospešeno arhitekturno obnovo s pomočjo ogromnega števila domačih delavcev (1901). Ko je bilo delo končano, sem prepotoval Japonsko

¹⁵ ZIJ, Gradivo muzejske zbirke, Korespondenca SAZU v zvezi z Jagrovo zapuščino, LXX-27.

¹⁶ Pirhi na Moravskem, gostujoča razstava Moravskega pokrajinskega muzeja iz Brna, Češka Republika, vodnik po razstavi 1. 4.-16. 5. 1999, Ljubljana, 1999, str. 4.

¹⁷ ZIJ, Biografsko gradivo, knj. XX.

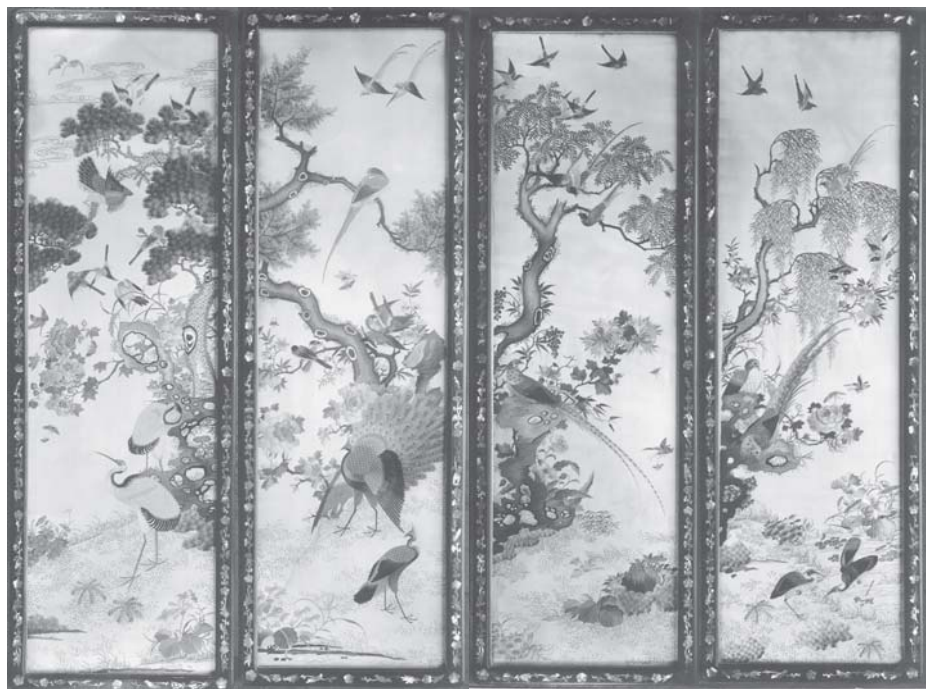
¹⁸ ZIJ, Biografsko gradivo, knj. I, Foreign residence and travel. (Za objavo v Etnologu prevedel Franc Smrke)

(Nagasaki, Kobe, Jokohama, Tokio) in opravil koristne raziskave, preden sem se preko Pacifika odpravil v Združene države...

Med mojim obiskom Japonske (med potjo v Združene države, kamor sem prispel 1902), so moje izkušnje bile povezane predvsem s proučevanjem in zbiranjem izdelkov domače umetne obrti, ki je takrat že izumirala. Zanimali so me predvsem starodavno kovaštvo (tsuba), tkanine in lesorezi. S teh področij sem zbral pomembne zbirke. V naslednjih letih sem posvetil veliko študija globljemu razumevanju Kitajske in Japonske, z nabavo obsežne literature o teh državah in narodih in s pomočjo Francosko-kitajskega društva in Japonskega društva v Londonu, katerih dopisni član sem postal.«

Med, po tematiki, bolj obsežne dele zbirke sodi kitajski tekstil. Med drugim je pomembna »pekinška svečana obleka iz rdeče svile, okrašena z veznimi medaljoni iz rož in metuljev ter širokim spodnjim robom, tipična za dobo Chieng-Lunga 1735–1795«¹⁹ Obleki je priložen časopisni članek z razstave kitajskih cesarskih oblačil in tekstila, ki jo je pripravil Minneapolis Institute of Art, kjer je navedena omenjena datacija. Članek vsebuje podpis ge. Selme Jager in datum 4. oktober 1959 v rokopisu.

Vse skupaj je 23 kosov kitajskega tekstila. Zbirko sestavljajo stenske dekoracije, obloge za pohištvo, deli oblačil in oblačila sama ter vezene oziroma tkane slike

Štiri stenske obloge iz "Imperial summer-palace" v Pekingu.

Vezene slike v okvirih z motivom "Hwa-cho" so datirane v obdobje 1735–1795.

¹⁹ Ana Koblar - Horetzky, Zapuščina Ivana Jagra, 4. Gradivo muzejske zbirke, Ljubljana, 1982, str. 18.

različnih dimenzij. Izmed teh izstopa vezena slika v štirih kosih (chinese needle painting):²⁰

»Kitajska slikarija z iglo montirana v okvire iz tikovine, okrašene z intarzijo biserne matice. Kompozicija vzorca, ki teče skozi štiri obloge, je »Hwa-cho« ali rože in ptice, kar pomeni neprestano vračanje pomladnega življenja. Te stenske obloge so eden najboljših primerkov obdobja Chien-Lung (1735–1795), znanega kot pomembno umetnostno obdobje dinastije Manchu (1644–1912).«

V korespondenci z Akademijo ga. Selma Jager navaja še podatke o nahajališču te slike ter prilaga navodilo za vpenjanje v okvir:²¹

402 »Te slike so bile del umetnin, ki so krasile »Imperial summer-palace« v Pekingu. Za časa boksarske vstaje (1900), ko je dvor začasno Peking zapustil, so vse umetnine shranili v podzemeljskih prostorih. To priliko so služabniki in varuhi teh umetnin porabili in so več stvari ukradli. Čudovito, a ravno ta tatvina je te slike rešila pred popolnim uničenjem – na dveh se opazi že začetek razkroja, posledico podzemne vlage. En član avstrijskega poslanstva v Pekingu je te slike kupil. Pozneje (leta 1902²²) jih je John Jager kupil od njega ...«

Zbirki je priložena tudi študija Selme Jager v kitajski tehniki vezenja. Ga. Jager je na Dunaju dokončala šolo za umetno obrt. Od tod njeno posebno zanimanje za različne vrste tekstila.

Drobni predmeti kitajske in japonske umetne obrti v popisu nimajo navedenega časa in kraja pridobitve. Fragmenti arhitekturnih oblog in predmetov v boksarski vstaji razrušenih palač v Pekingu: Temple of Heaven, Imperial palast in Temple of Agriculture²³ so ohranjeni v štirih kosih. V seznamu prevzetega gradiva je dopisana opomba, da je bila večina tega dela zbirke ukradena z ladje v pristanišču:²⁴

»Le nekaj fragmentov – drugo je bilo ukradeno iz ladje v Bombay-u 1901.«

Ohranjena je še ena vezena slika ge. Jager, tokrat gre za nazoren prikaz postopka japonske tehnike vezenja (A landscape painted on heavy silk material):²⁵

»Slikanje na gost svilen material, prepleten z bakrenimi žicami, pri čemer se del pokrajine izpraska, da učinkuje kot žamet, nakar se žice izpulijo. Pripis o nakupu: v japonski trgovini v Hong-kongu, 1901«

V zapuščini obstaja tudi manjša zbirka predmetov Indijancev Navaho: preproge, vaze in pletene košarice. O načinu pridobitve predmetov ni podatkov, v biografskem delu zbirko dopolnjujejo iz časopisov ali strokovnih revij izrezani članki o indijanski umetnosti pletenja košar ipd. ter barvne reprodukcije portretov Indijancev in njihove noše. Ta način dokumentiranja in dopolnjevanja predmetnega dela zbirke je uporabljen tudi pri več drugih tematskih sklopih.

²⁰ Ibid., str. 20.

²¹ ZIJ, Gradivo muzejske zbirke, Korespondenca SAZU v zvezi z Jagrovo zapuščino, 51/LXX–25.

²² Ibid., 51/LXX–27.

²³ Ana Koblar - Horetzky, Zapuščina Ivana Jagra, 4. Gradivo muzejske zbirke, Ljubljana, 1982, str. 23.

²⁴ ZIJ, Biografsko gradivo, Seznam materiala, Seznam orientalske zbirke.

²⁵ Ana Koblar - Horetzky, Zapuščina Ivana Jagra, 4. Gradivo muzejske zbirke, Ljubljana, 1982, str. 23

Grafično zbirko sestavljajo lesorezi, bakrorezi, jeklorezi in litografije angleških, francoskih, holandskih, italijanskih in nemških mojstrov od 15. do 19. stoletja. Gradivo ob prevzemu ni bilo urejeno. Med grafičnimi listi so tudi ilustracije, izrezane iz knjig.²⁶

Podobno pomanjkljivi podatki so tudi pri zbirki zgodovinskih zemljevidov in mest. Gre za samostojne karte ali za zemljevide kot del atlasov in grafike s podobami in načrti mest s štirih kontinentov.²⁷

Fotografije evropskih arhitekturnih in umetnostnih spomenikov ter razglednice muzejskih zbirk je Jager verjetno zbral med potovanjem po Evropi tik pred prvo svetovno vojno.²⁸

»1914 sem izkoristil priložnost za kratka in plodna študijska potovanja po Angliji, Franciji, Belgiji, Nizozemski, zahodni Nemčiji in po začetku prve svetovne vojne tudi po Švici in Italiji ... Ne spomnim se, da bi kdaj koli v življenju potoval brez zastavljene kulturne naloge oz. zgolj zaradi zabave ali rekreacije, kot "turist".«

Muzejska zbirka po vsebinski strukturi ni zaokrožena celota, vendar ima svojo zgodovinsko vrednost. Njeni posamezni vsebinski sklopi so neenakomerno zastopani in niso strokovno ovrednoteni in opredeljeni. Z izjemo japonskih lesorezov je za preostali del zbirke še potrebna strokovna analiza. Pomanjkanje dokumentacije bi lahko dopolnili le s primerjalnim gradivom in študijami.

Pri nekaterih delih ohranjene dokumentacije se vidi, da je pri raziskovanju in študiju področij, ki so ga zanimala, uporabljal tudi sodobne znanstvene metode, terensko delo, natančen popis kraja, časa, okoliščine pridobitve in postopkov izdelave posameznih predmetov. Upošteval je širši družbeni in zgodovinski kontekst. Uporabljal je različne etnološke vire ter v zasebni knjižnici zbiral in hranil pomembno strokovno literaturo tistega časa.

Po vsem, kar vemo o Ivanu Jagru, bi lahko strnili, da je bil pomemben filozof arhitekture in urbanist, ki je v Ameriki z načrtom za mesto Minneapolis posegel v svetovne tokove razvoja urbanizma. Vse življenje je tudi ostal ljubiteljski jezikoslovec in etnolog. Jager ni nikoli pozabil, od kod izvirajo njegove korenine. Že v domovini si je vseskozi prizadeval obvarovati kulturno dediščino Slovencev. Preučeval je ljudsko stavbarstvo in skušal ustvariti lasten umetnostni slog. Tudi njegove etimološke raziskave se navezujejo na iskanje narodne identitete in dokaze o etnogenezi Slovencev. Svoje izsledke pri preučevanju zgodovine človeštva in različnih kulturnih pojavov pri posameznih narodih je vseskozi uporabljal pri svojem delu v arhitekturi, notranji opremi, knjižni ilustraciji in urbanizmu. Želel je, kakor sam pravi, čimveč »doprinesiti ... k napredku človeka«.

²⁶ Ana Koblar - Horetzky, Zapuščina Ivana Jagra, 4. Gradivo muzejske zbirke, str. XI.

²⁷ Ibid.

²⁸ ZIJ, Biografsko gradivo, knj. 1-24, Foreign residence and travel. (Za objavo v Etnologu prevedel Franc Smrke)

O AVTORICI

Breda Pajsar, diplomirana etnologinja in umetnostna zgodovinarica, višja bibliotekarka, od leta 1997 zaposlena v Biblioteki SAZU.

ABOUT THE AUTHOR

Breda Pajsar, university graduate in ethnology and art history, senior librarian, employed at the SASA Library since 1997.

SUMMARY

THE MUSEUM COLLECTION OF THE ARCHITECT IVAN JAGER

404

In addition to his personal library, the legacy of the architect Ivan Jager in the Library of the Slovene Academy of Sciences and Arts includes a museum collection. Jager did not collect objects for the purpose of creating a museum collection, but as basic and study material for his professional activities in architecture and urban planning. He mainly collected items of folk art and used them as starting-points for the design of interior furnishings and architectural details. His studies of other cultures, in particular Chinese and Japanese philosophies and arts, constituted an important basis for the theoretical premises of urban planning and architectural design in the USA.

Jager started collecting products of folk culture while he was still in Slovenia. He was particularly interested in objects of folk art, costumes, and crafts, and he wanted to use them to create a specific personal and national style in architecture.

In 1901 he travelled to Peking on business. He made good use of his stay in China and Japan to collect Chinese textiles and products of the arts and crafts. The "Oriental Collection" includes among others 252 prints - Japanese woodcuts.

The objects in the legacy can be roughly divided into three groups:

- the pictorial and art material contains photographs of European architectural and art monuments and picture postcards of museum collections, a collection of prints including copperplate prints, woodcuts, and lithographs with various themes, and Japanese woodcuts.
- a cartographic collection of historical maps
- a museum collection with objects from Chinese, Japanese and Native American arts and crafts and textiles, as well as objects from folk art and costumes of Slavic peoples.

The collection is only partly documented and little is known about the collecting method or the place and time of acquisition of the objects. Some objects are related to or complemented by the biographical notes in the legacy.

In view of the collection's contents and structure, its individual parts are not equally represented, but the collection is important because of its historical value. The Japanese woodcuts are the only items in the collection that have been professionally evaluated, while the rest of the collection awaits professional analysis.